

Sami Selçuk ile Özgürlük ve Hukuk Üzerine

Atilla Yayla*

Sami Bey merhaba.

Merhaba.

Önce hoş geldiniz demek istiyorum. Biliyorsunuz; LDT, her yıl verdiği Özgürlük Onur Ödülü'nü bu yıl size takdim etmeye karar verdi. Bundan dolayı tebrik ediyorum.

Teşekkür ederim.

Ve bu vesile ile sizinle hukuk, özgürlük ve sizin entellektüel geçmişiniz üzerine bir sohbet yapmak istiyoruz. Öncelikle bize entellektüel serüveninizde özgürlüğe olan ilginin ne zaman başladığını, nasıl başladığını, bunda hangi faktörlerin etkili olduğunu anlatabilir misiniz?

Çok zor bir soru. Her halde ben size soram siz de aynı zorluğu çekersiniz.

Evet, zor bir soru.

Zor bir soru. Yalnız şöyle söyleyebilirim: İlk önce, bundan yıllarca önce, Avni Başman'ın çevirdiği bir kitap var: *Özgürlük Üzerine*. Biliyorsunuz, Avni Başman Milli Eğitim Bakanlığı da yapmıştı, ellili yıllarda. Onun, bir Amerikalı düşünürden çevirdiği bir eser.

John Dewey olmasın.

Olabilir. Yazarını unuttum. Bir de Millî Eğitimin klasiklerinden çıkan, daha sonra sizin tarafınızdan özetlenen, J.S. Mill'in kitabı *Özgürlük Üstüne* var. O iki kitap beni çok etkilemişti. Daha sonra, o yöndeki araştırmaları, bu yoldaki kaynakları okumaya başladım.

Peki, özgürlüklerle ilgili konuşmalarda hep gündeme getirdiğimiz bir şey var. Acaba, insanın özgürlükçü bir çizgiye gelmesinin tabiatıyla, karakteriyle bir bağlantısı var mı diye merak ediyor insan. Sizinle ilgili bazı gözlemlerim var tabii. Onları daha sonra dile getiririm ama, sizin bu hususta kendinizle ilgili gözlemleriniz var mı? Tabiatımızın sizi özgürlüğe iten bir yanını keşfettiniz mi?

Ben şöyle düşünüyorum: Önemli olan önyargısız olmak, her şeyin nedenini araştırmak. Bu, sanıyorum, çocukluğumdan beri var bende. "Nasıl"ını değil de, "neden"ini araştırmak. Çünkü, 'nasıl' uygulamaya yönelik bir durum, 'neden'ini bilmek ise işin felsefesine inmek oluyor. Ben bunu devamlı kendime sormuşumdur. Özellikle lise yaşamımda benim için değişmez bir soru olmuş-

* Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi.

tur bu. Söz gelimi, bazı bilimlerini nedenleri ortaya koymadığı için ezberli bilimler kalıbına soktum. Örneğin, "coğrafya". Coğrafyada, suların, denizlerin nedeni açıklanmıyordu. "Nerede ne var?", bunları ezberliyorsunuz. Oysa fizikte, matematikte neden açıklaması vardı. Zaten eski Yunan düşünürlerinin çoğu da matematikle meşgul olmuşlar. Daha sonra hukuk fakültesine girdiğim zaman bu kurumun -hukukun- nedenini öğrenmeye çalıştım. Zaten bence Türkiye'nin eksikliği, hukuk alanında, 'neden'ini bilmeden hukuku uygulamaya yansıtma.

Peki, hukuk tahsili sizdeki özgürlükçü eğilimi takviye mi etti, yoksa zayıflattı mı?

Ne takviye etti, ne de alıyordu. Çünkü, hukuktan memnundum ama öğreniminden memnun değildim. Özellikle yurt dışına çıktığım zaman ve karşılaştırmalı hukuka girince, bu daha da belirgin bir hâle dönüştü benim için. Çünkü, hukuk kurumlarının nedenlerini bilmeden Türkiye uygulamaya başladı. Kavramlarla, kavramların uygulanması ile değil sadece maddelerle. Yani, o kavramın, maddenin temelinde yatanları bilmeden maddeyi uygulamaya kalktığı için, hukuk reformu da, hukuk alma girişimi de başarılı olmadı.

Peki, belki bu dediğiniz şeyler üzerine daha derinlemesine konuşmamız lazım. Otoriteye karşı tavrınız nasıldı meselâ. Otoriteye karşı her zaman itaatkâr, sorgulamadan söylenenleri yapan birisi miydiniz, yoksa...

O konuda bir şey söyleyemem, yalnız, ilkokuldan beri öğretmenlerin şiddetini -bizim dönemimizde ne yazık ki şiddet kullanılıyordu- hiç onaylamadım. Onaylamayışımın nedeni şuydu, haksız yere şiddet kullanılıyordu. Söz gelimi, bizim dönemimizde, hiç unutmuyorum, birisi eğer herhangi bir yanlış davranışta bulunmuşsa ve o kişi belirlenememişse, bütün sınıf dayak verdi. Kolektif ceza. Bu çok ilginç bir olaydı. Tabii daha

sonra hukuk fakültesinde cezanın kişiselliğini öğreniyorsunuz, ama o dönemde bu ilgimi çekmişti. Yani bir sınıfta herkes sıra dayağından geçiriliyor; bunu hiç unutmuyorum. Birkaç defa ben de dayak yedim. Sınıfın en iyilerinden biri olmama karşın bu başıma geldi. Bunları hiç unutmuyorum. Hatta baştan söyleyeyim, benim tüm öğretim hayatımda üzerinde en çok etkili olan ilkokul hocamdır. İki şey öğretti bize: Biri matematik diğeri Türkçe. Bu ikisi beni çok etkiledi. Her ikisinde de gayet başarılı idim. Bazen sınıfı bana bırakıp gidiyordu. Ama sıra dayacağı söz konusu olduğunda ben de yedim. Daha sonra müdür bey matematik derslerine girmeye ve sınıfta bana çok yakın davranmaya başladı. O kadar ki, bana bacanak diyordu. Çok da seviyordu. O da aynı şekilde aynı cezayı uygulardı. Ve her iki hocayı da bu yüzden hiç affedemedim.

Sonra hukuk tahsiline başladınız. Bugün geriye dönüp keşke hukuk okumasaydım dediğiniz oluyor mu?

Zaman zaman tıp okumadığıma pişmanlık duymuşumdur. Çünkü, tıbbi insana daha yakın buluyorum. Ve üstelik tıpta birşeyi gerçekleştirmeniz daha kolay oluyor. Yani iyi çalışırsanız somut olarak bir sonuç alabiliyorsunuz. Ama ben hukukta istediğim sonuçları alamadım. On yıl taşrada, tam otuz yıl Yargıtay çatısı altında görev yaptım. Yargıtay'daki savaşım çok çetin geçti. Bir bakıma zevkli geçti, bir bakıma beni çok üzdü. Çünkü, hiç birisinden doyurucu sonuç alamadım. Çok üzücü. Çok az sonuç aldım. Sadece kendi dairemle ilgili konularda sonuç aldım. Onları ikna edebildim, anlayışla karşıladılar. Dedim ki, şu yanlışlıkları düzeltelim. Ama bunlar genel kurula geldiğinde, geleceği zaman, ben o konuda konuşacağım diye önceden tedbirler alındığını da duydum.

Bunları umarım yazacaksınızdır hatıralarınızda.

Düşünüyorum. Düşünebiliyor musunuz? Bu görüşme etiğine de aykırı. Benim ne diyeceğimi bilmeden peşin peşin yargılı olanlar var. Bunlar insan unsurunun son derece önemli olduğunu gösteriyor.

Bu bir felaket aslında. Basit bir olay değil. Sadece bu muameleye maruz bırakılana değil, bu muameleyi gerçekleştirene de, kuruma da zarar verecek, hatta hukuk tatbikatına, Türkiye'ye zarar verecek bir şey.

Öyle şeyler yaşadım ki. Meselâ, ben odamda çalışırken kimilerinin gelip "sen falan gün konuşacaktıydın, şimdiden herkes ona göre tavrını alıyor" diye söylemesi gibi şeyler de olmuştur. Ama ben bir noktadan sonra bunlara da önem vermemeye başladım. Benim görevim orada konuşmak ve karşı oyumu tutanağa, karara geçirmiş olmak. Gelecek kuşaklar okusun, benim yapabileceğim başka bir şey yok.

Sizin bir abhabımız olarak, sizinle ilgili gözlemlerim bende şu izlenimleri bıraktı. Bireyselliği kuvvetli olan birisiniz, okuyan, araştıran, merak eden birisiniz. Bir şeyin doğru olduğuna inandığınızda da onu savunmaktan çekinmeyen birisiniz. Bu olması gereken bir şey belki ama en azından kendi meslek kategorime baktığım zaman -hukuk çevrelerini sizin kadar bilmiyorum, dışarıdan bir gözlemciyim- bunun herkesin özelliği olmadığını, istisnai bir duruma denk düştüğünü rahatlıkla söyleyebilirim. Burada yine insan tabiatının yani sizin karakter özelliklerinizin bir miktar etkisi olsa gerek diye düşünüyorum. Çünkü sizinkiyle benzer eğitimi alan başkaları da var ama sizinle benzer şeyleri yapmıyorlar. Peki, hukukla özgürlük arasında Türkiye'nin önemli hukukçularından biri olarak nasıl bir ilişki kuruyorsunuz?

Şimdi ben hukukla özgürlük ilişkisini şöyle düşünüyorum: Hukuk zaten özgürlük içindir. Ve hukuk bizde yasaklayıcı bir düzen olarak algılanır, oysa, hukuku özgürleştirici bir düzen olarak algılamak gerekir. Eğer

böyle algılanıyorsa hukuk peşin peşin bir mahkumiyet unsuru olarak algılanmış olur. Bu son derece yanlıştır.

Peki hukukun özgürleştirici olduğu, hukukun özgürlük için olduğu Türkiye'deki hukuk teorisinde ve hukuk tatbikatında ağır basan görüş müdür? Yoksa istisnai bir görüş müdür?

O konuda bir şey söyleyemem. Ancak, şimdi hukukun uygulanma şekline baktığımız zaman, ne yazık ki, ağır basan görüşün biraz yasaklayıcı görüş olduğu ortaya çıkıyor.

Peki, hukukçularla ilgili bir başka şey sorayım size: Yine dediğim gibi, siz hukuk camiasını çok daha iyi biliyorsunuz, ben sizin yanınızda bu bakımdan belki amatör sayılırım, hasbel kader hukuk felsefesi ile ilgilendim. Kendisinden esinlendiğim filozoflardan Hayek'in ilginç bir görüşü var. Diyor ki: "hukukçuların doğal olarak muhafazakâr olması beklenir. Çünkü hukukçu yeni bir adalet anlayışını, kendisinin geliştireceği bir adalet anlayışını tesis etmek yerine zaten toplumda yerleşmiş bulunan bir adalet anlayışının ihlâl edilmesi halinde ortaya çıkabilecek bozuklukları gidermek ile görevlidir. Dolayısıyla, hukukçu hep bozulan dengeleri yerine oturtmak görevini alır. Bu da onun doğal olarak muhafazakâr olmasına neden olur." Türkiye'ye baktığımızda bu anlayışın pek yerinin olmadığı görülüyor. Siz katılır mısınız bu görüşe?

Ben o görüşe katılıyorum ama Türkiye'de de o anlayış var. Şöyle düşünün, Hayek o açıdan doğru bir tespit yapmıştır. İsviçre'de medenî kanunun düzenlenmesine geçildiği zaman (1900'lerin başı) medenî kanunun getirdiği birçok kurumu eski hukukçular uygulamamıştır. Eski hukuku devam ettirmeye çalışmıştır. Bende diyorum ki: Bizim, ceza, medenî, ticaret hukukumuz, sanıyorum, aynı direnişle karşılaştı. Üstelik bir de onlar kendi hukuklarını uyguladılar; biz başka bir hukuk sisteminden hukuku aldığımız için bu direniş daha fazla oldu diye düşünüyorum. Ve hu-

kukçularımız, eski kavramlarla yeni hukuku uygulamaya çalıştılar, hem eski kavramlar yozlaşmış oldu hem de yeni kavramlar oturmamış oldu. Hayek'in teşhisi hem genel olarak hem de bizim açımızdan fazlasıyla doğru. Olumsuz bir şekilde doğru.

Bununla bağlantılı bir başka şey daha var. Yine hem Hayek ile hem de başka filozoflarla ilişkilendirilebilir. Hukukun normalde insan-insan ilişkisinden, insanî ilişkilerden kaynaklanan problemleri ele alan bir şey olduğunu biliyoruz. Fakat Türkiye'deki hukuk mevzuatına ve tatbikatına baktığımız zaman bireyler arası ilişkilerden kaynaklı problemlerden ziyade devlet organları ve rejimin çeşitli organları ile ilgili vurgulamalar kurvetli. Meselâ, bir af yasası çıkıyor. Birine tecavüz etmiş biri affediliyor ama devlet memuruna hakaret etmiş biri affedilmiyor. Bunu evrensel hukuk anlayışı açısından nasıl görmemiz gerekir?

Şimdi, o kanıda değilim ben, af yasası ile ilgili, onlar da af çıkarmışlardır. Fakat, devlet memurları ile ilgili affedilmeyen bazı şeylerin olduğu da vardır. Bir kere burada şöyle bir durum ortaya çıkıyor. Af diye bir kurum İsviçre dışında kara Avrupa'sının hepsinde vardır. Anglo-sakson sisteminde yok. Çünkü Anglo-sakson sisteminde anayasaya geçmiş bir madde var. Nedir: "Yargının vermiş olduğu karar hiçbir suretle değiştirilemez ve ortadan kaldırılamaz." Af bir yerde ortadan kaldırmadır. Ama bir bakıyorsunuz af kurumunun iki istisnası var anayasada. Birisi ölüm cezası, şimdi kalktı o istisna, diğeri de af. Afla değiştiriyorsunuz. Uygulamadan alıkoyorsunuz veya cezayı indiriyorsunuz. Şimdi bu af yasasında bence hüner, eşitlik ve adalet ilkelere göre bir af çıkarmak ve bu affi da sık sık yapmamak. Türkiye'de af bence çok sık çıkmadı. Ne yazık ki eşitlik ve adalet ilkelerini gerçekleştirmekte Türkiye başarılı olamadı. Şimdi 45 ile 95 arasında Fransa'da 37 kez af çıktı. Türkiye'de 99'dan önceki son af bildi-

ğim kadarıyla 73 ya da 74'de çıktı. Bakın o kadar fazla değil. Tabii Fransa'da da yakınmalar var ama bizdeki kadar değil. Çünkü o ilkelere iyi uymak sureti ile bir düzenleme yapılıyor. Ne yazık ki Türkiye'de bu düzenlemeler hiç başarılı olamadı. Son af hep yakınma konusu oldu. İkelere tamamen ters düşüyordu. Zamanın Adalet Bakanı uyarılarını yaptı. Fakat en sonunda dedi ki: "bu bir koalisyon hükümetidir ben bunu kucağımda buldum." İçine sindiremedi ama o af ne yazık ki çıktı. Yani yakınmalar o yüzden oluyor. Şimdi buradaki bence en önemli konu partilerin ilkeler çerçevesinde hareket etmeyip, kendi mensuplarına şirin görünmek için böyle bir af çıkarma girişimleri. Bunu yapmasalar aflardan iyi sonuçlar alınabilir.

Peki, tekrar konumuza dönersek, hukuk hepimizin en son sığınacağı merci. Herşey iflas etse bile hukukun ve yargının ayakta kalması ve toplumun bunun böyle olduğuna inanması lâzım. Bu bakımdan Türkiye'de büyük problemler var tabii. Hukukçuları, yargıçları küçümsemek için söylemiyorum ama toplumda genel bir memnuniyetsizliğin olduğu malum. Bu problemi çözmek için, hukuku daha iyi uygulanır hale getirmek için, hukukun kendisini iyileştirmek için, yargıçların performansını iyileştirmek için, toplumun beklentilerini karşılamak için acaba neler yapmak gerekir?

Şimdi, hukuk reformu yapılmalı deniliyor. Hukuk reformundan önce bence yapılması gereken şu: Yurt dışından almış olduğumuz yasalar var. Ki bunlar o dönemin en iyi yasalarıdır. Bir ceza yasası çoğu zaman "faşist İtalya'dan" alındı deniliyor. Hayır. Faşist düzenleme 1930'da yapıldıktan sonra bazı maddeler alındı. Ama 1889 İtalyan ceza yasası 1930'a göre çok çok özgürlükçü bir yasaydı, biz onu aldık. Ama bu yasanın Türkiye'de uygulanması ile İtalya'da uygulanması arasında uçurum var. Bakın, ufak bir açık değil uçurum var. Aynı şey, İsviçre medenî yasası ile

Türk medenî yasası arasında da var. Ben diyorum ki: Şu reform sözcüklerini bir tarafa bırakıp, “bu kadar büyük fark nereden kaynaklanıyor” diye sormalıyız. Madde aynı, uygulama değişik. Basit bir örneğini vereyim: İsveçre medenî kanununun 142. maddesi, eski yasada bizim yasayı karşılayan. Orada kadına manevî tazminat ödenmesi ile ilgili bir hüküm vardı. Biz onu içtihatları birleştirme diye bir kurumda çözmek zorunda kaldık. Orda böyle bir tartışma da yok. Ve biz onların tersine çözdük. Gelelim, sizin de çok iyi bildiğiniz 312. maddeye. 312’nin oradaki uygulaması ile bizim uygulamamız arasında hiçbir ilişki yok. Ben diyorum ki: Sadece yasayı değiştirmekle bir şey yapılmaz. Yapacağımız şey şudur: Kaynak yasa nasıl uygulanmış, biz nasıl uygulamışız. Bir karşılaştırmasını yapalım, hataların neden kaynaklandığını bulalım. Ben demiyorum ki onlarınki hep doğrudur. Hangimizinki doğruysa onu saptayalım. Ama farkı bir görelim. Ondan sonra düzenleme yapalım. Reform yapalım...

Bu doğrultuda bir çaba yok mu Türkiye’de?

Hayır. Türkiye yanlış kurumlaştırmaya çalışıyor. Yanlış uygulamaya yasal kılıf geçiriyor. Bütün yapılanlar bu doğrultuda olmuştur. Bu konuda, mahkemelerin yerleşik kararı budur, böyle yapalım derler. Yok öyle bir şey. Bu yanlıştır ve bu dünyadan kopmayı da getirir. Bu Türkiye’yi izolasyona tâbi kılmıştır. Önemli olan, uygulamanın nedenini bilerek, yanlış saptamak.

Sizce bu neden yahut nedenler neler olabilir? Türkiye’de yargıçların kişisel sorumlulukları nelerdir?

Kişisel sorumlulukları çok fazla yargıçların. Türkiye’de ne yazık ki hiçbir kavram oturmamıştır. Bunun pek çok kez örneklerini verdim. Meselâ, savcılık kavramı Türkiye’de oturmamıştır. Savcılık kavramı pek çok hukukçunun gözünde ve uygulamada hâlâ bir

karar makamı olarak görülmektedir. Savcının vermiş olduğu takipsizlik kararına itiraz edilir. O bir karşı koymadır, teknik anlamda itiraz değildir. En yakın ağır ceza mahkemesine gidin, ağır cezanın yapacağı şudur: Şöyle bir bakacak. Mevcut kanıtlara göre diyeceği şudur: “Davanın açılması uygundur.” Ne yapar ağır ceza, biliyor musunuz? Bizde öyle yapmaz, “takipsizlik kararının kaldırılmasına” der. Bunu dediğiniz zaman bir çok şeyi bilmediğiniz ortaya çıkar. Çünkü savcının kararı bir mahkeme kararı değil ki, yargı kararı değil ki, neyi kaldıracaksınız. Çünkü savcı isterse takipsizlik verir, bir saat sonra dava açar.

Böyle verdiğiniz ilginç, hoş örnekler var. Bunlardan biri de “duruşma” kelimesi. Bu kavramdan bahseder misiniz?

Duruşma “dur” kökünden türetilmiştir. Yani özleştirme yanlıları gitmişler, insanları oturtmuşlar mahkemeye. Yargıç önündeki daktilo ile uğraşiyor. Tutanakların düzgün tutulmasını sağlamak için durmadan yazdırıyor. İki taraf. Taraflar vardır, bu bazen avukatlı da olsa sonuç değişmiyor. Bir bakıyor-sun, onların hiç sesi çıkmıyor. Onların yerine yargıç konuşuyor. Diyor ki: “gereği düşünüldü.” Veya onlar geliyor “dilekçemi tekrarladım de”, deniyor. Böyle bir şey dediği de yok. Yani insanlar bir şey yapmıyor, karşılıklı duruyor. Buradan bir fiil üretmişler, “duruşmak” demişler. Bunu adına da “duruşma” demişler. Bu uygulamadaki iflas etmiş olma durumunun çok güzel bir anlatımıdır.

Aslında bazen şekil içerikle ilgili çok iyi fikir veriyor. “Duruşma” da onlardan birisi galiba.

Yargıda duruşma en önemli aşamadır. Bütün maddeler, usul maddeleri, onun sağlıklı olarak ortaya çıkması için seferber edilmiştir. Bizde tam tersi olmuş, yozlaşmıştır. Ve onun asıl ismi “tartışmadır.” Yani taraflar gelecek yargıcın önünde tartışacak, yargıç da daktilo ile uğraşmayacak, dinleyecek.

Biz millet olarak bunu yalnızca filmlerde seyredabiliyoruz. Bazen Türk filmlerinde de oluyor ama genellikle yabancı filmlerde. Yine bu çerçevede bir kısmı düzeltilmek üzere olan şeyler var. Meselâ, savcının savunmadan daha yüksekte oturuyor olması. Mahkeme heyetinin bir üyesi imiş gibi görünmesi.

Tabîî, o ne kadar içeriği değiştirir? Ondan kuşkuluyum.

Başka bir şey daha var, yine gündeme getirildi. Yargıçlar avukatları azarlar gibi konuşuyorlar. "Sen" diye hitap ediyorlar. Onlara "siz" diye hitap ediliyor ama onlar diğer insanlara "sen" diyorlar.

Bu yargıcın nezaket anlayışı ile ilgili.

Ama bunun bu kadar yaygın olması.

Ben kendi yaşantımda kimseye sen diye hitap etmedim. Ve ben taşrada iken devamlı savcılık yaptım ama yargıç arkadaşımınla beraber her zaman ilk oturumda karar vermişimdir. İkinci bir oturum son derece istisnâ olmuştur. Söz gelimi, bir keşif istenmiştir. Başka türlü hiç yapmadım.

Pekalâ. Hâlâ güçlü, sağlıklı ve dinamikken Türkiye'de hukukun hâkimiyeti için, sizin tabiriyle "üstünlerin hâkimiyetinin hukuku değil de, hukukun hâkimiyeti" için yapmayı planladığımız şeyler var mı? Veya bize yapılmasını tavsiye edeceğimiz şeyler var mı?

O kadar çok ki! Bir yerden başlamak lâzım. Ben şunu söylüyorum. Hukuk bilincine bir toplumun sahip olması gerekiyor. Ben diyorum ki, bir toplumun toplum olması için tarih bilincinin, dil bilincinin olması lâzım. Bu ulus için. Hukuk bilinci ise küresel dünyada sayılı bir yeri elde edebilmek için zorunlu ve küresel nitelikli. Hukuk bilincini ben toplumda hiç görmüyorum. Yönetenlerde de görmüyorum. Söz gelimi AİHM'yi yabancı bir mahkeme olarak algılama her

katta devam ediyor. Birisi o mahkemeye git-tiği zaman, Türk ulusunun algılaması, yönetenler dâhil, sanki yabancı bir mahkemeye Türkiye şikayet edilmiş gibi görmek. Halbuki, hukuk bilinci olan birisi oraya başvuruyor ve hukuk karşısında bu durumu saptayın diyor. Orada bir saptama yapılıyor. Hak ve özgürlükler açısından durum şudur diyecek. O kadar. Eğer siz ülkeniz aleyhine gitmemeyi düşünüyorsanız, tek yapılacak şey, hükmedilen tazminatı almamaktır. Bunu yapmıyorlar. Bırakın, Türkiye'nin hukuk açısından bir adım atmasını sağlayın. Ama bir bakıyorsunuz yukarı katlara gelmiş birisi politik düşüncelerle "davamdan vazgeçtim" diyor. Bunu anlamak mümkün değil. Eğer toplumda hukuk bilinci olsa bunu bağışlamaz.

Bundan dolayı kınayanlar oldu ama aynı kişileri. "Devletinizi şikayet ediyorsunuz" diye.

Kınamaktan ziyade aydınlatmak gerekir. Dikkat edin, Türkiye'de aydın kelimesi bile "münevverin" Türkçeleşmiş hâlidir. Biliyorsunuz, yabancı dillerdeki karşılığı "entelekt"ten türetilmiştir. Hep akılla ilgilidir.

Toplumda hukuk bilinci olmamasından bahsediyordunuz.

Evet, yani münevver. Terbiye eden. Aydın sözcüğüne baktığınızda. Entellektüel sözcüğünün temelinde "entelekt" var. İşte akıl bulunduğunu görüyorsunuz. En çok da Rusya'da kullanılan bir sözcük var, "inteli-jensiya". Bu sözcükler bizdeki farkı da anlatıyor. Yani ayrılığı da anlatıyor. Hukuk alanına geldiğinizde, hukuk kavramları karşılığı kullanılan bir çok kelime yanlış. Bu açıdan, ne yazık ki, Türkçe yetmiyor. Bütün bu kavramların çok iyi yerleşmesi gerekiyor. Türkiye'de kavramların hiç birisi iyi yerleşmiştir. Herkesin bilmesi gereken çok kaba kavramlar vardır. Bu kavramlar bile ne yazık ki yörüngesinden sapmıştır. Meselâ, "suç kasti", bugün hâlâ uygulamada kasıt kavramı

“amaç”la karıştırılıyor ve bundan çok önemli, ağır sonuçlar çıkıyor. Bu beni çok şaşırtıyor ama hâlâ değişmedi. Onun için sık sık söylüyorum: Bu kavramlar dünyanın her tarafında aynı anlama gelirler ve bunların üzerinde kimsenin mülkiyet hakkı yok. Sadece yararlanma hakkı vardır. Birşeyin üzerinde yararlanma hakkınız varsa, onda değişiklik yapamazsınız. Mülkiyet hakkı varsa istediğiniz gibi değiştirirsiniz. Türkiye’de, ne yazık ki, sanki mülkiyet hakkı varmış gibi, daha doğrusu bilgisizlikten kaynaklanan bir anlayışla, hepsi yozlaştırılmıştır. Türk hukuku bu bakımdan kavramları oturmamış bir hukuktur. Ve kavramları oturmadiği sürece de uygulama başarılı olamayacaktır.

Öbür taraftan özgürlük bilinci de eksik. Bunu şundan da anlaşıyor: Özgürlükle ilgili iyi temellendirilmiş bilgi toplum tarafından yeteri kadar bilinmiyor. Hatta, entellektüeller arasında, üniversite hocaları arasında da öyle. Bir sıraya vereyim: Benim meslektaşlarımın çoğu otoriter yahut totaliter kafalıdır. Sadece onlar arasında bir seçim yapsak, tercihleri muhtemelen totaliter bir sistem olur. Ama günlük lisanlarında hepsi özgürlükten dem vurur. Oysa, durdukları çizgi ve bu çizginin nihal uzantıları tamamen özgürlüklerin tersinedir. Acaba, özgürlük bilincinin olmayışı, özgürlük bilgisinin eksikliği mi hukuku zorluyor, hukuk bilincinin olmamasına sebep oluyor veya bu bilincin tesisini zorlaştırıyor? Yoksa tersi mi? Veya ikisi de mi doğru?

Her ikisi de doğru. Ve bir de Türk toplumu hep bir önder kültü peşinde. Birisine tapınma peşinde. Hiçbir dönemde değişmiyor. Geçmişini inceleyin, Atatürk hakkında kullanılan öyle deyişler var ki. Bir yazar Atatürk için “Atatürk’ü ekber” demiştir. Çok ilginç bir şey. Ben Türkiye’de bazı şeylerin kurumlaşmamasını da buna bağlıyorum. Devamlı insana bağlı, kişilere bağlı. Özel sektör alanında dahi kurumsallaşma çok zayıf. Özellikle siyasî yönetime geldiğiniz zaman, siya-

sal partiler bir kişiyle özdeşleştiriliyor. Kişi ortadan kalkınca parti çöküyor. Ve o partinin bir benzeri kuruluyor. Partilerde de değişik bir durum yok. Bu Türkiye’nin artık sosyolojik, psikolojik açıdan incelenmesi gereken bir problemi. Kurumsallaşmanın Türk toplumunda kolay kolay kök salmadığını görüyoruz. Hukukta da durum aynı. Bizim insanımızda bu öndere tapınma anlayışı sürdüğü sürece, devlet ana da olacaktır, baba da, bacı da. Bence üniversite ile sınırlı tutmamak lazım. Türk toplumunun yapısı ile ilgili bir konu diye düşünüyorum.

Evet aynı fikirdeyim. Üniversite ortamını, içinde olduğum için, örnek vermek kolay

Üniversitenin öncelik etmesi gerekiyor. Üniversitede bile bunun olması çok düşündürücü ve üzücü bence.

Evet o hayret verici bir durum. Çünkü üniversiteler özgürlüğün azamî ölçülerde yaşandığı her türlü hayat tarzının ve her türlü fikrin yaşama fırsatı bulabildiği bir yer olmalıdır.

Evren-kent. Türkçe karşılığı.

Ama inanır mısınız? Benim gibi bazen sözlerini kontrol edemeyen veya etmeyen kişilerin başı çok kolay derde girebilir. Derslerde bile dikkatli olmak mecburiyetindedesiniz. Özgürlük bilincinin ve hukuk bilincinin olmayışı topluma çeşitli şekillerde yansıyor. Bunun en fazla yansıdığı alanlarda biri de medya şüphesiz. Şöyle bir tavır medyada kendisini gösteriyor. Kendilerinin ilgisini çeken özgürlük alanlarında bayağı hızlar, ilgilerini çekmeyen özgürlük alanında, özgürlüğe karşılar. Bu tabii her kesimi sarıyor. Meselâ dindar muhafazakar kesim, dinî hak ve özgürlükler konusunda hassas kesim. Ama cinsel azınlıkların hak ve özgürlüklerine geldiğinde çoğu zaman ya sessizler ya da karşılar. Marjinal gruplardan rahatsızlar. Çeşitli gazetelerden yazarlar, meselâ, cinsel gruplar veya değişik hayat tarzları hakkında son derece cömert bir

özgürlük taraftarı pozisyonundalar. Ama din-dar-muhafazakârların haklarına sıra geldiğinde tam tersini savunuyorlar. Ben çözmeye çalışıyorum. Bunların hepsi okuldan geçtiler, üniversite okudular. Bu fikirleri nerde edindiler? Bazılarının dediği gibi, eğitimden mi işe başlamak lâzım? Eğitimi yok ederek? Yoksa yargıya mı bütün gücümüzle yüklenmek; özgürlükçüler olarak, yargıyı mı geliştirmek lâzım?

Hepsini birden ele almak lâzım. Çünkü ben hep şunu savundum: Kendi kendinize sorun. Eğer sizinle tamamen ters düşen birinin özgürlükleri ihlâl edildiği zaman ses çıkartmıyorsanız, hatta içinizden “oh olsun diyorsanız”, siz bir faşistsinizdir. Benim ölçüm bu. Yok eğer diyorsanız ki, “onun da hak ve özgürlükleri vardır. İhlâl etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Ben onu ikna yoluyla inançlarından, düşüncelerinden vazgeçirebilirim.” Bunu diyebiliyorsanız, siz özgürlükçü bir insansınız. Ben buna “Voltaire bilinci” diyorum. Türkiye bunu yapamamıştır. Okullarda yapamamıştır, fakültelerde yapamamıştır. Bu bilinci verememiştir.

Voltaire bilincinin önemi nedir?

Ben hukuk fakültesini bitirip yurt dışına gittim. Yurt dışında kimi gözlemlerim oldu. Bir tanesi: Herhangi bir kitap evine gittiğinizde bakıyorsunuz, bir bölümü “Marxoloji” ile ilgili. Sonra bakıyorsunuz bir “İspanyol savaşı”. Hiç incelenmemiştir Türkiye’de, ama sonuçları çok önemlidir. Bütün dünyada da çok incelenmiş bir konu. Şimdi hukuk fakültesini bitiren bir insanın bunların önemini bilmemesi, ne olduklarını bilmemesi düşünülebilir mi? Demek ki o kısımlar yasak bölgeydi. Bize okutulmadı, o şekilde geçti. Buradan anlıyorum ki, Türkiye’deki eğitim sistemi de birileri tarafından güdümlü bir şekilde yürütülüyor. Bazı yasak alanlar var. Sizi onun içinde yaşıyorsunuz, onlara değinmeden öğrenciyi yetiştiriyorsunuz. Bir başka

şey daha öğrendim ben. Şimdi, herhangi bir yerde gösteri yürüyüşleri yapıldığı zaman polis müdahaleye hazır durur. Bırakın insanlar burada yürüyüş yapacaklar, boşalacaklar, çekip gidecekler. Polisin görevi onların sağlıklı bir şekilde yürümelerini sağlamak. Hayır, bizde, tam tersi, mutlaka bir yasak ve müdahale olacak. Ben Fransa’da 68 olaylarını yaşadım. Çok ilginç şeyler gördüm. Dégaulle karşı olanların, Saint Michelle’den yürüyüşünü gördüm. Bu altı saat kadar sürdü. Ben dört saat seyrettim ve Dégaulle karşı yazılan afişleri gördüm. Atılan sloganları duydum. Bunların hiç birini Türkiye’de yapamazsınız. Polis hemen müdahale eder, sizi içeri atar. Orada herkes rahatça konuşuyordu, boşalıyordu. Sonra herkes çekti gitti. Bir hafta sonra Şanzelize’de Dégaulle yanlıları dolaştılar. Daha sonra, 20-25 gün kadar sonra, Dégaulle kararını verdi. Açıklarken bir şey söyledi. “Nasıl verdiniz kararı?” diye sordular. “Son derece basit” dedi. “Ölçüsü meydan. Beni destekleyenler bana muhalif gazeteler tarafından 600 bin olarak gösterildi. Benden yana gazeteler 400 bin dedi. 600 bini yazdım.” “Benden yana olanlar” dedi. “1,200,000 olarak gösterdi, onu çizdim. Bana karşı olanlar 900 bin olarak gösterdiler. Baktım arada büyük fark var. Ve anında kararımı verdim.” Bakın, son derece berrak ve basit yani. Aynı Dégaulle referandumu gitti iki yıl sonra. Referandumdan ilk sonuçları gelmeye başlayıp, Dégaulle Fransa’nın kendi arkasında olmadığını anlayınca, kesin sonuçları beklemeden, gece yarısı istifa etti ve köyüne döndü. Yani, çok ilginç bir olay. Ve ben bunları yaşayınca, “Türkiye’de neden olmuyor bunlar?” sorusunu sordum. Ve bunların olması içinde karınca kadarınca çaba harcamaya başladım. Aynı istikamette bir örnek daha yaşadım. Dégaulle’ün karşısına, biliyorsunuz, devamlı Mitterand çıktı. Mitterand o zaman muhalefetin lideri durumda. 24 Mayıs’ta Dégaulle parlamentoyu feshetti.

Le Monde gazetesi 7. baskısını yaptı. Bu baskıda Mitterand'ın bir demecini verdi, hâlâ onu saklıyorum. Demeçte Mitterand, "Bu iç savaş çağrısıdır." diyordu. Herhalde bizde olsa derhal vatan hainliğinden söz edilirdi. Kimse "vatan haini" demedi. Bildiğiniz gibi de, daha sonra cumhurbaşkanı da oldu ve 14 yıl başkanlık yaptı. Son derece de başarılı bir cumhurbaşkanlığı yaptı. Niye dedim Türkiye'de bunlar olmuyor. O kadar çok şeyler gördüm ki ben. "Anlatım özgürlüğü" son derece olağan, sanki nefes alır gibi bir olaydı. Çünkü, Şanzelize'de bir arkadaşım ile yürüyorduk. Birde baktık bir ağacın üzerinde bir karikatür Dégaulle'ü çok güç durumda bırakan hatta aşağılayıcı bir karikatür. Altında şiir, yine aşağılayan. Yine yanında bağıra bağıra Dégaulle'e hakaretler savuran 50-100 kişilik bir topluluk. Etrafında da polisler, gülüp o topluluğu seyrediyorlar. Buna benzer çok olay yaşadım. Ama bakıyorum, Türkiye'de ne zaman toplantı ya da gösteri yürüyüşü olsa mutlaka olay çıkıyor. Polis şiddet kullanıyor. Bırakın insanları rahatça yürüsünler.

Bakin geçenlerde çok ilginç bir olay, hukuk bilincinin olmadığını gösteren bir olay oldu. "Ben" diyor, "kanunsuz da olsa verdiğim emrin dinlenmesini isterim. Suç da olsa dinlenmesini isterim." Halbuki, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nda açık hüküm var. Karşı taraf suç olanı dinlemez. Çünkü, kendisini de kurtaramaz. Bunu diyebiliyor. Ve "O'nu, görevden aldım" diyor. Ve ben birkaç gündür bekliyorum "görevden alınacak mı?" diye. Ne vali aldı ne de bir başkası. Korkunç bir durum.

Ben sizi 1998'den beri tanıyorum. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın düzenlediği ve alt yapısını LDT'nin kurduğu bir toplantıda buluşmuştuk sizinle. O günden beri LDT ile temaslarınız var. Topluluğun faaliyetlerini de takip ediyorsunuz. LDT ile ilgili değerlendirmeler yapmanızı isteyebilir miyim?

Hay hay. Topluluk bence demokrasi sürecinde çok önemli bir işlev görüyor. Bu açıdan sizi kutluyorum. Çok güzel yayınlarınız var. Sesinizi duyurdunuz. Kimileri bu sesi şimdilik duymamış olabilir ama ileride duymak zorunda kalacaklar diye düşünüyorum. Bence çok önemli işler yaptınız. Arkadaşlar da iyi çalışıyor. Bilimsel nitelikli çalışmalarınızın yanında dergi yayınlıyorsunuz, toplantı tertip ediyorsunuz. Bildiğim kadarıyla üç dergi yayınlıyorsunuz.

İki profesyonel bir amatör.

Bunların hepsini ben de izlemeye çalışıyorum. Bir kısmını okuyabildim, bir kısmına daha zamanım el vermedi. Ama okuyacağım. Ben gerçekten kutluyorum sizi. Türkiye'de bilim adamlarının bu tür faaliyetlerde bulunmasına pek alışkın değilim.

LDT çevrelerinde de sizin büyük saygı gördüğünüzü bilmenizi isterim. Topluluk olarak bakarsak biz alkış toplamak için yola çıkmış değiliz. Ama inandığımız değerler var ve sizin gibi bunu takdir eden kıymetli insanlar da var. Mutlaka rahatsız olan insanlar da var. Ama bu netice itibari ile entellektüel bir faaliyettir. Bu faaliyete devam edeceğiz, bizim alınımız da bu zaten. Aktif siyasetle ilgili değiliz, bürokratların, teknokratların yerini alalım diye bir kaygı taşımıyoruz. Böyle bir iddiamız yok.

Bence devam edilmeli. Sanıyorum TBMM'deki yasama çalışmalarında geçmiş dönemlerde sizlerden çok alıntılar yapıldı. Bu çok önemli bir gelişme.

Bu aynı zamanda fikirlerin gücünü de gösteriyor. Ama bir Topluluk mensubu olarak ben de size takdirlerimi ifade etmek istiyorum. En azından kayıtlara geçmek için. Hakikaten, Topluluk çevrelerinde çok kıymet verilen, itibar gören bir isminiz, kişiliğiniz, meslek hayatınız var. Zaman zaman kendi aramızda da konuşuyoruz. Biz sizi kaza gibi görüyoruz. Tesadüf.

Standartların dışına çıkmış büyük bir hukukçu olarak görüyoruz. Böyle bir ilişkimiz olmasından son derece mutluyuz. Özgürlük Onur Ödülü'nün bu sene size takdim edilmesi de Top-

luluk içinde büyük sevince neden oldu. Tekrar tebrik ediyorum. Ve mülakat için geldiğinizden dolayı ayrıca teşekkür ediyorum.

Ben de teşekkür ederim.

Normalleşme

Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye

Eser Karakaş

Normalleşme, Eser Karakaş'ın daha önce muhtelif yerlerde yayınlanmış makalelerinin bazılarını bir araya getirmektedir. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı, Türkiye'nin kronik iktisadi problemleri ile ilgilidir. Eser Karakaş, bu yazılarında söz konusu sorunların güncel yansımaları yanında, fikri temelleri ile de meşgul olmakta ve iktisadi refaha giden yolun daha az devletten daha çok piyasadan geçtiğini tekrar tekrar vurgulamaktadır.

Yazarın dış; medeni dünya ile bütünleşme yolunda kararlı ve cesur olmamız; problem çözme, politika, iç siyaset, sol ve sağ geleneğin siyasi ve kültürel temelleri ve yansımalarıyla ilgili yazıları da, genelde, kendimize güvenmemiz, kapasitemizi geliştirmemiz, AB üyeliği için gerekenleri hızla yapmamız; kültürümüzü ve tarzımızı demokratikleştirmemiz gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yazıların bir kısmında teorik bir yaklaşımın izleri, bir kısmında ise güncel ilişkin önemli bilgi ve tahliller yer almaktadır.

Ben

Ayn Rand

"Ben", bir nükleer savaştan sonra ortaya çıkan totaliter bir sistemde yaşayan bir kimsenin, sözlüklerden ve toplumsal hayattan silinen, yeri "biz" kelimesi tarafından doldurulan "ben" kelimesini ve kendisini keşfedişinin hikayesi. Yüzyılımızın en büyük romancılarından Ayn Rand'ın *gerçek özgürlüğün* ne olduğunu en kısa ve en veciz bir şekilde dile getirdiği bu eserini okuyarak, siz de kendinizi, bireyselliğinizi keşfetmeye başlayabilirsiniz.

LiBeRTE

kitaplığınızda özgürlüğe yer açın...